

АГРОТУРИЗМНІҢ ӘЛЕУЕТІ ЖӘНЕ ОНЫҢ ҚАЗАҚСТАН ЭКОНОМИКАСЫН ЖАҢҒЫРТУДАҒЫ РӨЛІ

Мұрат А., студент

Ғылыми жетекші: Сапарова А.Қ., магистр, оқытушы- ассистент

І.Жансүгіров атындағы Жетісу университеті, Талдықорған қ.

E-mail: azhar.saparova@mail.ru

Агротуризм- рентабельділік деңгейі жоғары, ауыл тұрғындарына жұмыс орындарын ұсыну мүмкіндігі, жаңа шығармашылық жұмыспен, білім деңгейін арттырумен, қызмет көрсетумен байланысты жаңа кәсіптерді игерумен олардың зияткерлік дамуы бар тартымды бизнес. Агротуризм ішкі туризм саласында, сондай-ақ шағын кәсіпкерлікті дамыту саласында үлкен әлеуетке ие. Туризмнің бұл түрі ауылдық жерлерде жаңа жұмыс орындарын құруға мүмкіндік береді, белгілі бір дәрежеде ауыл инфрақұрылымының дамуын ынталандырады, жергілікті халықтың мәдени және білім деңгейін арттырады және дамытады.

Тірек сөздер: туризм, агротуризм, экономика, инфрақұрылым, ішкі орта, сыртқы орта.

Агротуризм-привлекательный бизнес с высоким уровнем рентабельности, возможностью предоставления рабочих мест сельским жителям, их интеллектуальным развитием, связанным с новой творческой работой, повышением уровня знаний, освоением новых профессий, связанных с оказанием услуг. Агротуризм обладает большим потенциалом как в сфере внутреннего туризма, так и в сфере развития малого предпринимательства. Этот вид туризма позволяет создавать новые рабочие места в сельской местности, в определенной степени стимулирует развитие сельской инфраструктуры, повышает и развивает культурный и образовательный уровень местного населения.

Ключевые слова: туризм, агротуризм, экономика, инфраструктура, внутренняя среда, внешняя среда.

Agrotourism is an attractive business with a high level of profitability, the possibility of providing jobs to rural residents, their intellectual development associated with new creative work, increasing the level of knowledge, mastering new professions related to the provision of services. Agrotourism has great potential both in the field of domestic tourism and in the field of small business development. This type of tourism allows you to create new jobs in rural areas, to a certain extent stimulates the development of rural infrastructure, increases and develops the cultural and educational level of the local population.

Key words: tourism, agrotourism, economy, infrastructure, internal environment, external environment.

Рекреациялық ресурстар мен тарихи-мәдени мұраның туристік әлеуеті Қазақстанға халықаралық туризм нарығына үйлесімді кіруге және елде туризмнің қарқынды дамуына қол жеткізуге мүмкіндік береді. Бұл халықтың жұмыспен қамтылуы мен табысының тұрақты өсуін, туризммен сабақтас салалардың дамуын ынталандыруды және ұлттық экономикаға инвестициялар ағынын ұлғайтуды қамтамасыз етеді. Қазақстан Республикасындағы туризм индустриясы мемлекеттік деңгейде экономиканың басым салаларының бірі болып танылды.

Қазақстан экономикасын индустриялық- инновациялық дамыту ережелерін іске асыруда жетекші рөл отандық кластерлер жүйесіне тиесілі. Олардың арасында туристік кластер ерекше орын алады. Бұл саланы дамытудағы қазіргі тенденциялар әлемдегі ең танымал курорттарды жақсы зерттеген туристер туристік сектор енді ғана дамып келе жатқан елдерге ұмтылады. Қазақстан- солардың қатарында.

Елбасы Н.Ә. Назарбаев нарықтың туризм, мұнай- газ машиналарын жасау, тамақ және тоқыма өнеркәсібі, көлік- логистикалық қызметтер, металлургия және құрылыс материалдары сияқты сегменттерінде кемінде 5-7 кластерді құру және дамыту жөніндегі жоспарды әзірлеу қажеттігін атап өтті. Олар ел экономикасының шикізаттық емес салалардағы ұзақ мерзімді мамандануын айқындайды, - делінген. Туризмнен түсетін табыс мұнай, мұнай өнімдері және автомобильдер экспортынан түскен кірістен кейін тұрақты үшінші орында тұр. Халықаралық туристік сапарлардың саны миллиардтан асады деп күтілуде, ал туристік индустриядан түсетін түсімдер 3,2 триллион долларды құрайды [5].

Қазақстан Республикасы әлемдік туристік нарықтарға белсенді түрде шығудың объективті алғышарттарына ие. Қазақстанның негізгі туристік өнімі алуан түрлі табиғи ресурстар, тарихи және мәдени мұра болып табылады. Статистикалық және эмпирикалық деректерді талдау Қазақстанның туристік өнімдеріне қызығушылықтың артқанын және туризмді дамытудың оң үрдістерін айғақтайды.

Қазақстанда туризмді дамытудың басты мақсаты экологиялық және әлеуметтік бағдарланған, тиімділігі жоғары және бәсекеге қабілетті, елге кіріс және жаңа жұмыс орындарын, оның ішінде экономиканың туризммен сабақтас салаларында әкелетін әртүрлі туристік қызметтерге туристердің қажеттіліктерін қамтамасыз етуге қабілетті туристік индустрияны қалыптастыру болып табылады. ҚР экономикасындағы халықаралық туризмнің рөлі осы мақсатқа жету дәрежесімен анықталады. Қазақтардың шетелдік сапарларының мақсаттары:

- Демалыс - 57%
- Мәдени-танымдық - 21%
- Достар мен туыстарға бару - 15%
- Өзгелері - 7%

Қазақстанның туристік бағдарланған кешенді ғана емес, халықтың әлеуметтік-экономикалық проблемаларын шешу кезінде ғана туризмді дамыту перспективалары болады. Елдер кіретін туристік ағымның көшбасшылары: Германия, АҚШ, Қытай, Ұлыбритания, Ресей. Елдер көшпелі туристік ағымның көшбасшылары: Түркия, Қытай, Германия, Ресей, БАӘ.

Соңғы жылдары адамдар туризмнің әдеттегі түрлерінен кетіп, агротуризмді ұнатады, онда туристер шулы қалалардан кетіп, жергілікті халықтың өмірі мен салт-дәстүрлерімен танысады, ауылдық үйлерде тұрады, ауыл жұмысына қатысады. Әр түрлі дереккөздерде агротуризмнің бірнеше синонимдері бар - этнографиялық, рустикалық, жасыл, ауылдық туризм және байланысты түрлері бар - тарихи, мәдени, экологиялық, медициналық, фольклорлық, спорттық туризм.

Шетелдік және отандық (ТМД) ғылыми әдебиеттерді талдау ауылдық туризм және агротуризм ұғымдарын анықтауда әртүрлі тәсілдердің бар екенін көрсетті. Демек, бұл ұғымдарды нақтылау қажет [1].

С. Ердаuletов пен У. Көшкімбаева мынадай анықтамалар береді [2]:

- ауыл туризмі- бұл ауыл немесе орман шаруашылығымен, егіншілікпен немесе мал шаруашылығымен байланысты, ауыл тұрғындарының күнделікті өмірінің табиғи және мәдени көрікті жерлерін немесе қыр-сырларын пайдаланатын және осы елді- мекенге міндетті түрде экономикалық немесе қоғамдық байланысты емес субъектілер ұйымдастыратын ауылдық жерлерде адамдардың саяхаты мен тұруы кезінде пайда болатын қатынастар мен құбылыстардың жиынтығы;

- агротуризм- бұл өз ресурстарын да, туристік көрікті жерлерін де қолдана отырып, кәсіпорын иелері ұйымдастырған, жұмыс істеп тұрған ауылшаруашылық кәсіпорнында адамдардың саяхаты мен тұруы кезінде пайда болатын қатынастар мен құбылыстардың жиынтығы. Бұл тыныштық пен тыныштықты іздейтін және ауылдың өмірі мен әдет- ғұрпына қызығушылық танытатын адамдар айналысатын ауыл туризмінің бір түрі.

Қазақстандық ғалым С.Ғ. Құрманғалиев те осы ұғымдарды теңдестіреді және "ауыл туризмі" ұғымын экономикалық тұрғыдан қарастырады [3]. Өнеркәсіптік кәсіпорында

шикізатты өңдеусіз сату - бұл экономикалық тығырықтың бір түрі, сонымен қатар қазіргі заманғы инновациялық кәсіпорындарды - ғылыми-зерттеу институттарында, жоғары оқу орындарында және оларды әзірлеуді қолданатын алдыңғы қатарлы кәсіпорындарда қолдануды ескере отырып, агротуризмді дамытудың жоғарыда аталған бағыттары ақша қаражатының, оның ішінде шетел валютасының ағынын қамтамасыз етуге мүмкіндік беретін, ауылдағы халықтың жұмыспен қамтылуын арттыратын және халық шаруашылығының әртүрлі салаларының өзара байланысы.

Тұтастай алғанда қоғамның әлеуметтік- экономикалық дамуының тұрақты жұмыс істеуіне әсер ететін мемлекеттің дамуының негізгі шарттарының бірі материалдық өндірістің басты салаларының бірі - ауыл шаруашылығының өсуі және бүкіл әлемде сұранысқа ие туристік өнімді өндіру бойынша туризм индустриясының үздіксіз жұмысы болып табылады. Ауыл шаруашылығы мен туризм индустриясы алатын жағдайдың ерекшелігі, біріншіден, халық үшін әртүрлі шикізат пен тамақ өнімдерін өндірумен және жұмыс күшін көбейтумен, екіншіден, экономиканың басқа салалары үшін шикізат өндірумен байланысты. Қазіргі заманғы ауыл шаруашылығы мен туризм- әлемдік экономиканың салалары. Мамандардың есептеулеріне сәйкес, орташа есеппен бір шетелдік туристтан түсетін тең табыс алу үшін әлемдік нарыққа шамамен 2 тонна жоғары сұрыпты бидай немесе 9 тонна тас көмір немесе 15 тонна мұнай шығару қажет.

Ауыл шаруашылығы және басқа да салалар, сондай - ақ туризм жалпы сала ретінде мемлекет экономикасына мынадай оң әсерін тигізеді- шетел валютасының ағыны ретінде, төлем балансын және жиынтық экспортты көтереді, халықтың жұмыспен қамтылуын арттырады, экономиканың ондаған салаларының дамуына әсер етеді, елдің инфрақұрылымының дамуына ықпал етеді және елдің экономикалық және азық-түлік қауіпсіздігін қамтамасыз етеді. Азық- түлікке деген қажеттілік жыл сайын әлемде арта түседі, сондықтан ауыл шаруашылығы мен туризм индустриясының рөлі де арта түседі.

Біздің ойымызша, агротуризм- бұл ауыл туризмінің бір түрі және одан да күрделі, өйткені ол әсем ландшафттарды ойластырып, таза ауамен және ауылдық тыныштықпен ләззат алып қана қоймайды, сонымен қатар, мысалы, ешкі жайылып жүрген жүгері қалай өсетінін, нағыз сүзбе өндіру процесіне қатысуды көрсетеді - көптеген қала тұрғындары үшін бұл нағыз экзотика. Сондықтан жыл сайын агротуризмге көбірек адамдар қызығушылық танытады. Мегалополистердің тұрғындары фермада тұруға кетеді, жануарларға қамқорлық жасауды, сиырларды саууды, орман саңырауқұлақтарын түсінуді, дала шөптері мен гүлдерін жинауды, қаймақ пен үй шарабын жасауды үйренеді. Артықшылықтары өте айқын: декорацияның өзгеруі, таза ауа, жаңа дағдылар, және ең бастысы, мұның бәрін тіпті тегін ұйымдастыруға болады. Табиғи ресурстарды сақтау тұрғысынан бұл жерде агротуризм де маңызды рөл атқарады.

Агротуризмнің дамуының ерекше маңызы-оның әлеуметтік маңызы. Ресми статистика деректеріне сәйкес, Қазақстан халқының жартысына жуығы ауылдық жерлерде тұрады, ал ауыл тұрғындарының кедейлік деңгейі қалалық деңгейден 3 еседен асады [4].

Агротуристік бизнес саласындағы көшбасшылар- Чехия, Ұлыбритания және Венгрия. Еуропа Кеңесінің көмегімен ауылдық туризмді дамыту жөніндегі Еуропалық Федерация (European Federation of Village and Farm Tourism) құрылды, оның құрамына 24 ел кіреді. Еуропада агротурларды ұйымдастыру тұрақты және өсіп келе жатқан табыс әкеледі. Еуропалық Одақ елдерінде бұл шамамен бағалау бойынша туризм индустриясының жалпы кірісінің 20-25% құрайды. Жыл сайын бұл көрсеткіш бірнеше пайызға артады [6].

1-кесте-Қазақстандағы агротуризмнің дамуына SWOT-талдау

Ішкі орта	Strengths (күшті жақтары)	Weaknesses (әлсіз жақтары)
	-Әлемде 9-орын және аумағы бойынша ТМД елдері арасында 2-орын; -халық бай қолөнер, салт-дәстүр; -Халықтың 42% - ы ауылдық жерлерде тұрады; - ірі ауыл шаруашылығы объектілері (дәнді, жемді және техникалық дақылдар, жеміс шаруашылығы, бақша шаруашылығы, мал шаруашылығы, балық шаруашылығы).	-ауылдық жердің әлсіз инфрақұрылымы;
Сыртқы орта	Opportunities (мүмкіндіктер)	Threats (қауіптер)
	- рентабельділіктің жоғары деңгейі, ауылдастар үшін жұмыс орындарын ұсыну мүмкіндігі - жаңа шығармашылық жұмыспен байланысты ауыл халқының зияткерлік дамуы, білім деңгейін арттыру, қызмет көрсетумен байланысты жаңа кәсіптерді игеру-ұмытылған ауылдықтардың, салт-дәстүрлердің жандануы және жаңа серпіні; -табиғи ресурстарды сақтау.	-көші-қон процестерін күшейту: ауыл халқының қалаларға кетуі; -еңбек нарығындағы қатаң бәсекелестік; -Ауыл шаруашылығын шағын қаржыландыру; -қаржылық дағдарыстар; -ауа-райының қолайсыздығы; -жануарлар мен өсімдіктердің аурулары, ауыл шаруашылығының құлдырауы;

Агротуризм- рентабельділік деңгейі жоғары, ауыл тұрғындарына жұмыс орындарын ұсыну мүмкіндігі, жаңа шығармашылық жұмыспен, білім деңгейін арттырумен, қызмет көрсетумен байланысты жаңа кәсіптерді игерумен байланысты олардың зияткерлік дамуы бар тартымды бизнес. Ұмытылған қолөнер, салт-дәстүрлер жаңғыру мен жаңа серпін алады. Оның орнына туристер орташа ақыға толыққанды демалыс алады, психикалық және физикалық денсаулықты нығайтады, нақты мысалдармен тәжірибе жасай отырып, ауыл өмірі саласындағы білімдерін арттырады. Жаңа әсер мен ауыл еңбеккерлерімен қарым-қатынас жеке тұлғаны, оның өзін-өзі жетілдіруге деген ұмтылысын дамытады.

Бүгінгі таңда Қазақстанда ауылдық туризмнің дамуын тежейтін проблемалар бар:

-ауыл халқының өмір сүру деңгейінің төмендігі және соның салдарынан туристердің тұруы үшін қолайлы және сапалы жағдайлардың болмауы. Өкінішке орай, көптеген қазақстандық ауылдар талаптарға сай келмейді. Туристік агенттік тур қатысушыларына қонақ үйлер немесе барлық қажеттілігі бар бөлмелерді жалға беруі керек.

-ауылдық жерлерде сыртқы коммуникациялардың шектеулілігі немесе болмауы. Ауыл туризмінің инфрақұрылымы елді мекендер арасында жақсы көлік қатынасына, бос уақытты өткізуге арналған орындарға (кафе, атқа мінуді үйрету орталығы, теннис алаңдары, моншалар, аңшылық базалар, мал фермалары және т.б.) және жалға берілетін үйде немесе үй-жайда барлық қажетті ыңғайлылыққа ие болуы тиіс.

-ауыл туризмін ұйымдастыруға орталықтандырылған және жүйелі көзқарастың қамтамасыз етілмеуі, ауыл туризмін дамыту тұжырымдамасының болмауы.

Әрине, мемлекеттің Агроөнеркәсіптік және туристік секторының мәселелерін уақытылы шешу үшін оны жақсартуға бағытталған шаралар кешені қабылдануда -

қаржыландыру көлемі ұлғаюда, жаңа бағдарламалар әзірленуде, мемлекеттік қолдаудың жаңа тетіктері қалыптасуда.

Мемлекеттік билік туризмдегі мұндай бағыттың маңыздылығын түсініп, олардың аймағы ауылдық жерлерде демалуды ұнататындар үшін тартымды болуы үшін бар күшін салуы керек.

Қазақстан Республикасының туристік саласын дамытудың 2020 жылға дейінгі тұжырымдамасында агротуризм (ауылдық туризм) саласында міндеттер қойылған:

-агротуристік қызметтің ұғымдық аппаратын, оның ішінде ауылдық туризм ("агротуризм") ұғымын енгізу;

- "агротуризмді" (ауылдық туризмді) танымал ету және насихаттау;

- ауылдық жерлерде агротуристік объектілерді дамыту: қонақ үйлер, стильдендірілген "агротуристік ауылдар", "балықшылар", "аңшылық ауылдар" және т. б. түріндегі мамандандырылған жеке қонақ үйлер;

- агротуризмді дамытуды ынталандыру үшін ауыл кәсіпкерлерін мемлекеттік қолдау шараларын әзірлеу.

Мүмкін Қазақстанда агротуризмді дамыту үшін ерікті агротуризм саласындағы танымал ұйымға ұқсас World Wide Opportunities on Organic Farms ұйымын, Help Exchange Дүниежүзілік ұйымын, Израильдегі Ауыл шаруашылығы коммунасын kibbutz Volunteer, "Росагротуризм" компаниясын және т. б. құрған орынды болар.

Агротуризм ішкі туризм саласында, сондай-ақ шағын кәсіпкерлікті дамыту саласында үлкен әлеуетке ие. Туризмнің бұл түрі ауылдық жерлерде жаңа жұмыс орындарын құруға мүмкіндік береді, белгілі бір дәрежеде ауыл инфрақұрылымының дамуын ынталандырады, жергілікті халықтың мәдени және білім деңгейін арттырады және дамытады. Туристік фирмалар ауыл туризмін фермерлермен, жергілікті билік өкілдерімен келісе отырып ұйымдастыра және дамыта алады. Туризмнің бұл түрін дамыту туристік қызмет нәтижесінде экожүйелерге теріс әсерді төмендетудің ең жетілдірілген және мүмкін жалғыз жолы екенін ескеру қажет.

ӘДЕБИЕТТЕР:

1. Dinell D. Wichita Business Journal. Plasa, 2003. - Vol. 18, iss. 19.- 112 p.

2. С.Ердаuletов, У.Кошкимбаева К вопросу понятия агротуризма и его функций <http://mirp.kz/rus/articles/8Z174>

3. Концепция развития туристской отрасли Республики Казахстан до 2020 года, утвержденная Постановлением Правительства Республики Казахстан от «14» мая 2014 года № 508

4. Курманалиев Г.С. Сельский туризм может стать источником стабильного дохода <https://kapita.kz/economic/48625/selskii-turizm-mozhet-stat-istochnikom-stabilnogo-dohoda.html>

5. Статья Главы государства "Взгляд в будущее: модернизация общественного сознания" http://www.akorda.kz/ru/events/akorda_news/press_ConferencesZstatya-qIavy-qosudarstva-vzqlyad-v-budushchee-modernizaciya-Obshchestvennoqo-Soznaniya

6. Л.Сысоева <https://www.openbusiness.ru/html/dop8/selskiy-turizm.htm>